

Nr 120.

Ankom till riksdagens kansli den 6 augusti 1914 kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till beredande av förbättrad ställning åt lägenhetsinnehavare, torpare och med dem jämställda arrendatorer å boställen.

(2:a avd.)

Uti en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 158, hava herrar *Lindhagen* och *Linders* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, i vad mån åtgärder kunna vidtagas för att bereda trygghet, rättvisa och billighet åt vederbörande lägenhetshavare, torpare och andra med dem jämställda arrendatorer vid upplåtelse av besittningsrätt till jord, som lyder under ecklesiastika eller andra boställen.

Till stöd härför har anförts följande:

»Åtskillig uppmärksamhet har på senare tider ägnats åt torpares och andra smärre arrendatorers sociala levnadsförhållanden på enskildas jord och statens domäner. Utredning härom pågår, och vissa åtgärder ha för vissa orter redan vidtagits i denna angelägenhet. Härunder har emellertid blivit bortglömda brukare av lägenheter och jordbruk på allmänna boställen, vilken fråga har praktisk betydelse särskilt för ecklesia-

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 10 saml. 48 häft. (Nr 120.) 1

stika boställen, där sådana upplåtelser företrädesvis och till största delen förekomma. På dylika boställen äger vederbörande boställshavare och på ecklesiastika boställen, således kyrkoherden, väsentligen envälde vid upplåtelse. Detta missbrukas, såsom lätt kan förstås, ofta i brist på föreskrifter och kontroll; och rimliga villkor, som varit gällande, utbytas mången gång särskilt vid ombyte av boställshavare mot mera betungande och otryggare bestämmelser.

Visserligen stadgar kungörelsen den 27 juni 1896 angående avsöndring av jord från bl. a. boställen, att om boställshavare vill avsöndra jord på viss tid eller på livstid i enlighet med de grunder, som i lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring vore stadgade, skulle ansökning därom göras hos det ämbetsverk, under vars allmänna vård och inseende bostället lydde. Ämbetsverket ägde sedan efter vederbörandes hörande med avseende å boställets framtida nytta och förkovran att sådant tillåta och villkoren bestämma, då skäl därtill förefunnos. Dessa föreskrifter hindra emellertid ej, att upplåtelse sker endast tills vidare utan underställning till ämbetsverket. Det är vidare enligt författningen själva fastighetens nytta, som skall tillgodoses, och ej den sociala hänsynen till rätt och billighet mot den, som får upplåtelsen. Frågan om de ecklesiastika boställes utnyttjande i framtiden för tillgodoseende av behoven efter jordbruk och bostäder är ett stort spörsmål, som en gång måste lösas i hela sin vidd.»

Utskottet.

Utskottet delar motionärernas åsikt om samhällets plikt att tillse, att vid upplåtelser av under allmänna boställen lydande jord till torp eller eljest mindre jordbruk samt lägenheter och byggnadstomter torparen eller lägenhetsinnehavaren i möjligaste mån skyddas mot obilliga villkor, ävensom att vederbörandes besittningsrätt i övrigt varder på ett effektivt sätt tryggad i förhållande till boställshavaren.

Emellertid kan utskottet ej finna annat än att vad i motionen i sådant avseende påyrkats redan, i allt väsentligt, är eller synes på väg att bli förverkligat.

Själva hava motionärerna erinrat om den garanti för en sådan tryggad ställning, som lagligen beretts i de fall, då upplåtelse från boställe skett genom *avsöndring* på bestämd tid, med tillstånd av vederbörande ämbetsverk och i enlighet med av detta föreskrivna villkor.

Bortsett härifrån hava motionärerna i ytterligare ett hänseende själva begränsat frågans räckvidd, i det att de framhållit, hurusom den-

samma egentligen ägde praktisk betydelse endast för de *ecklesiastika* boställena, där sådana upplåtelser, som i motionen avsåges, företrädesvis förekomme. I detta avseende torde än vidare böra tilläggas, att sedan numera samtliga *militie*-boställen samt det övervägande flertalet *civila* boställen ej längre disponeras för det ändamål, vartill desamma varit indelade, utan i stället blivit indragna till statsverket, brukare av därå möjligen befintliga torp och lägenheter äro i avseende å besittningsrättens tryggande jämställda med andra torpare och lägenhetsinnehavare å kronans domäner.

Beträffande undantagsvis fortfarande å lön anslagna civila boställen återstå av sådana, enligt vad utskottet äger sig bekant, numera endast vissa länsmansboställen, vilkas antal dock är ganska begränsat och år 1913 nedgått till 139. Då emellertid antalet länsmansboställen årligen torde komma att ytterligare minskas genom fortsatta indragningar till kronan och nämnda boställen i regel ej äro försedda med torp samt ej heller lägenheter därå torde förekomma i någon nämnvärd utsträckning, synes förevarande fråga, i vad densamma kan avse sistberörda slag av boställen, blott erbjuda ett mera underordnat intresse.

Återstå de *ecklesiastika* boställena.

Förhållandena i fråga om de *ecklesiastika* boställenas disposition hava emellertid numera gestaltat sig på ett sätt, varigenom synes sörjt för att även motionärernas syftemål varda tillfyllest tillgodosedda. I detta avseende tillåter sig utskottet erinra om de nya författningarna rörande det *ecklesiastika* avlönings- och boställsväsendet, varigenom, som bekant, ett helt annat system för boställenas utarrendering än det hittills följda numera börjat genomföras. Genom *ecklesiastik* boställsordning den 9 december 1910 samt kungl. förordningen angående utarrendering av prästerskapets löneboställen den 15 september 1911 har nämligen den grundsatsen fastslagits, att, med undantag av till boställsjord hörande skogs- och hagmark, som jämlikt vad särskilt är stadgat skall stå under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning, samtliga prästerskapet anslagna hemmen och lägenheter — således även de, vilka förut av detsamma innehafts till eget bruk eller genom privata överenskommelser varit utarrenderade — skola, i den mån de ej behövas för att bereda vederbörande tjänstinnehavare bostad med nödiga uthus ävensom lämpligt trädgårdsområde, undantagas från brukning av denne samt antingen, under namn av löneboställen, *utarrenderas* för församlingens räkning genom Konungens befallningshavandes och domkapitels försorg eller

föryttras, då särskilda i boställsordningens 62 § närmare angivna omständigheter därtill föranleda. I den nämnda av Kungl. Maj:t utfärdade arrendeförordningen hava intagits, jämte bestämmelser om proceduren för utarrenderingen, bland annat, de närmare föreskrifter rörande arrendators rättigheter och skyldigheter, som erfordrats utöver vad boställsordningen därom innehåller eller i allmänna arrendelagen är stadgat. Därigenom hava *arrendatorerna* å ecklesiastika boställen tillförsäkrats större trygghet och tillfredsställande förhållanden i olika avseenden.

Men samma förordning innehåller jämväl bestämmelser, åsyftande att bereda boställes *torpare* en gynnsammare ställning. Utskottet vill i sådant avseende hänvisa till förordningens 4, 15 och 33 §§, vilka, bland annat, avse att skydda torpare mot oskäligen eller okontrollerade upplåtelsevillkor samt mot risken att av arrendator åläggas avgäld eller tjänstbarheter utöver dem, som blivit vid upplåtelsen och arrendevillkorens fastställande föreskrivna.

I fråga om *lägenhetsinnehavare* å löneboställen stadgar samma förordning, att vid utarrendering av boställe i enlighet med förordningens bestämmelser skall iakttagas vad i kungl. kungörelsen angående beredande av tryggad besittningsrätt åt innehavare av vissa lägenheter å prästerskapets löningshemman den 15 april 1904 föreskrives beträffande sådana lägenhetsinnehavare, som bebo dem själva tillhöriga, före den 1 januari 1904 uppförda byggnader.

I nämnda kungl. kungörelse är stadgat, att vid upprättandet av arrendeförslag beträffande sådan ecklesiastikstaten anslagen egendom, som skall utarrenderas i enlighet med föreskrifterna i nådiga breven den 12 november 1858 och den 11 juli 1862, undersökning skall verkställas, huruvida å egendomen finnas några lägenhetsinnehavare, som bebo dem själva tillhöriga före den 1 januari 1904 uppförda byggnader samt att, om så är fallet, under vissa förbehåll, bland arrendevillkoren skola intagas sådana bestämmelser, genom vilka lägenhetsinnehavaren och hans hustru tillförsäkras rätt att mot utgörande av fastställd avgäld få å lägenheten kvarbo till arrendeperiodens slut.

Sedan, såsom nämnt är, berörda föreskrifter om i viss mån tryggad besittningsrätt för vissa lägenhetsinnehavare genom meromnämnda kungl. förordning den 15 september 1911 erhållit utvidgad tillämpning även beträffande sådana boställen, som utarrenderas i enlighet med sagda förordning, har riksdagen år 1913, i anledning av en inom andra kammaren väckt motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit, att omför-

mälda föreskrifter i kungl. kungörelsen den 15 april 1904 måtte utsträckas att gälla sådana lägenhetsinnehavare å utarrenderade ecklesiastika boställen, som bebo dem själva tillhöriga, före den 1 januari 1913 uppförda byggnader.

Såväl boställsordningen som förordningen den 15 september 1911 trädde redan den 1 januari 1912, med vissa undantag, i kraft beträffande sådana boställen, som redan förut varit i författningsenlig ordning utarrenderade. I fråga om övriga boställen äro de nya bestämmelserna avsedda att lända till efter rättelse, allt efter som ny lönereglering börjar tillämpas för prästerskapet i det pastorat, där bostället är beläget, med början sålunda innevarande år, då de första nya löneregleringarna infalla, samt sedermera efter hand som gällande lönekonventioner under loppet av den närmast följande tidsperioden hinna tilländagå.

Nu i korthet berörda föreskrifter rörande dispositionen av ecklesiastika boställen äga uppenbarligen den största betydelse vid bedömandet av frågan, i vad mån särskilda åtgärder från statsmakternas sida kunna vara erforderliga för beredande av en förbättrad ställning åt innehavare av mindre jordbruk och lägenheter å sagda boställen. Icke desto mindre hava de i motionen helt förbigåtts. Motionärerna utgå, såsom av motiveringen synes, därifrån, att prästerliga boställshavare allt fortfarande skulle kunna själva bruka eller genom enskilda upplåtelser förfoga och draga inkomst av den dem anslagna boställsjorden. Även om denna förutsättning hittills varit för handen och sålunda ifrågavarande grupper besittningshavare å de ecklesiastika boställena måhända befunnit sig i ett visst osäkerhetstillstånd eller eljest i en mindre gynnsam belägenhet, äro förhållandena i detta avseende, såsom torde framgå av det ovan anförda, numera på väg att undergå en betydelsefull förändring.

Redan den omständigheten, att den prästerlige tjänstinnehavaren ej vidare erhåller någon avgörande befattning vare sig med arrendeupplåtelser eller med torp- eller lägenhetsupplåtelser, utesluter ju för framtiden faran för missbruk från boställshavarens sida. Och då förfoganderätten över boställes jord numera tillkommer vederbörande församling jämte Konungens befallningshavande och domkapitel såsom medverkande vid och övervakande jords upplåtande på arrende eller brukning, torde det i stort sett kunna anses väl sörjt för att icke något godtycke vid bestämmandet av villkoren för ifrågavarande upplåtelser vidare kan ifrågakomma.

Slutligen tillåter sig utskottet erinra om det i motionen antydningvis berörda förhållande, att frågan om beredande av en mera tryggad ställning för torpare och lägenhetsinnehavare å kronans domäner för närvarande är föremål för behandling av de den 10 juni 1912 inom jordbruksdepartementet tillkallade sakkunniga för utredning av vissa frågor rörande upplåtelse av jord från kronoegendomar till egna hem (kronolägenhetskommissionen). Enligt vad utskottet inhämtat, lär vid uppdragets meddelande åt nämnda sakkunniga hava förutsatts, att den upplåtelseform, som skulle avse tryggad besittningsrätt till kronojord, jämväl kunde prövas vara användbar vid upplåtelser från andra publika hemman och lägenheter och följaktligen även beträffande såväl ecklesiastika och andra boställen som till boställen hörande torp eller lägenheter.

Det förslag till hithörande ärendens ordnande, som sålunda torde vara att från kronolägenhetskommissionen förvänta, synes utskottet på goda grunder böra avvaktas, innan några särskilda åtgärder i av motionärerna önskad riktning tillgripas. Med åberopande jämväl av vad ovan anförts, och varav torde tillräckligt tydligt framgå, att ifrågavarande torpare och lägenhetsinnehavare under förhandenvarande förhållanden icke åtnjuta mindre skydd eller eljest äro i sämre ställning än dylika å kronans domäner, får utskottet hemställa,

att förevarande motion ej må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 6 augusti 1914.

På jordbruksutskottets vägnar:

D. PERSSON i Tällberg.

Vid slutbehandlingen inom utskottet av förevarande ärende hava närvarit: herrar *Persson, Ericsson, Odelberg, Pers, Lindblad, Lundell, Linders, Nilsson* i Tånga, *Öberg, Ingeström, Barthelson, Jonsson, Rosén, Bosson, Nilsson* i Linnås och *Olausson*.